

► Mei-inoar sterker fierder.

Nije karren
foar in nije tiid

Gearfetting

Ferkiezingsprogramma 2021-2025

► Ferkiezingsprogramma

Ús nije ferhaal

It gie wer goed mei Nederlân. Nei in swiere finansjele krisis fûnen hieltyd mear minsken banen, leanen gjinen omheech en belêsting omleech. Nederlân stie yn 'e top op allerhanne ynternasjonale listjes oer wêr't minsken it measte wolfeart, lok, sûnens en frijheid hiene. Fansels binne wy noch frij, en wy litte ús libbensfreugde net samar ôfnimme as dingen ferkeard gean. Mar folkssûnens, ús wolfeart en fertrouwen yn 'e takomst binne wol hurd rekke troch koroana.

It firus wie en is in grut gefaar foar de sûnens fan 'e Nederlanners. Koroana hat feroarsake dat minsken bot siik waarden, stoarn binne as rekke troch it ferlies fan in dierbere. Troch it geweldige wurk fan alle minsken yn 'e sûnenssoarch, en troch al dy Nederlanners dy't drastyske feroarings yn har deistich libben meitsje, hâlde wy de sûnenssoarch sa goed en sa kwea oerein. Dat freget noch hieltyd in soad fan minsken. Wy wolle allegearre graach in freon of famyljelid op 'e nij krûpe, thús in feestje hâlde, of dûnsje by it útgean. Mar inoar beskermje freget om ynset fan ús allegearre.

Koroana rekket ús ekonomy hurd. In soad ûndernimmers hawwe muoite om de holle boppe wetter te hâlden, meiwurkers sitte thús neit se ûntslein binne of eangst foar har baan hawwe en selsstannigen sjogge har opdrachten ferdwinen. As eksportlân wurde wy noch hurder rekke om't minsken yn oare lannen it jild net mear hawwe om ús produkten te keapjen.

It fielt dêrom in bytsje ûngemaklik om no oandacht te freegjen foar polityk, as de maatskippij safolle meimakket en minsken safolle fleksibelens sjen litte. Dochs moatte we it as polityk, foaral yn drege tiden, hawwe oer problemen en mooglike oplossingen. Wy hawwe dat it ôfrûne desennium ek dien. Tsjien jier lyn begûnen wy mei in finansjele krisis dy't sûnt de Depresje fan 'e jierren tritich, net foardien hie, folge troch in migraasjekrisis wêryn't grutte groepen minsken troch Turkije en de Balkan nei West-Europa kamen. Spitigernôch bleaun it net lang rêstich, om't yn 2020 foar in desennium oan saken barde, wat útrûn yn in wrâldwide pandemy dy't wy net sjoen hienen sûnt de Spaanske Gryp fan 100 jier lyn. It begjin fan dizze nije iuw fielt, op syn sêftst sein, fûl oan.

Mei de ekonomyske problemen dy't folge op 'e koroanakrisis, fielt it soms as kin wy wer hielendal op 'e nij begjinne. Dochs is dat te pessimistysk. Nederlân stiet der in stik better foar as oan it begjin fan 'e foarige krisis. Maatregels tsjin ûnregelmjittige migraasje en klimaatferoarings soargje derfoar dat wy better taret binne op crises op die gebieten. Mar boppedat hawwe wy allegearre ús skouders der ûnder setten om Nederlân sterker te meitsjen. In soad efterstallich ûnderhâld is útfierd op 'e arbeidsmerk, it pensjoenstelsel en de stabiliteit fan banken. En iepenbiere finânsjes binne op oarder brocht mei in flink ferlege nasjonale skuld. Mei tank oan dizze herfoarmings kinne wy no in oare oanpak kieze as tsien jier lyn. Yn stee fan besunigje kinne wy de ekonomy no just stimulearje en lytse en middelgrutte bedriuwen, selsstannige minsken en grutte bedriuwen mei in soad meiwurkers helpe om dizze drege tiid troch te kommen.

Mar fan 'e polityk mei men ferwachtsje dat se mear dogge dan allinnich nei it jild sjen. Wy tinke oer feroarings dy't op ús paad komme en wêr't wy mei dit lân hinne wolle. En dat mei wis ferwachte wurde fan 'e grutste partij fan Nederlân. Om't genôch wolfeart wichtich is, mar is net in doel op himsels. It is ek in middel om oare rânebetingsten foar lok mooglik te meitsjen, lykas sûnens, in feilige en noflikke omjouwing, betrouwen yn 'e takomst en de frijheid om saken dwaan te kinnen en te ûntwikkeljen. Wolfeart is dêrom breed en draait om folle mear as gewoan platte ekonomyske sifers.

Wy moatte neitinke oer wêr't wy as maatskippij foar steane en hoe't wy behâlde kinne wat ús dierber is. Sadree't it wer better yn it lân giet, moatte wy derfoar soargje dat it net allinnich werom komt yn rapporten en ranglistjes, mar dat minsken thús it ek fiele. Dat it goed giet mei ús. wy dogge it goed. Dat wy de kommende jierren mei-inoar út 'e krisis klimme, en net allinnich de selden dy't it al goed hawwe. En dêrfoar moatte wy ûndernimmers, middenynkomens en de publike sektor op 'e nij wurdearje.

Mar der is mear nedich. Om te soargjen dat dingen op lange termyn goed bliuwt yn Nederlân, moatte wy fierder foarút sjen. Wy hawwe sjoen hoe kwetsber it is om ôfhinklik te wêzen fan in pear lannen, lykas Sina, foar krityske produksje. It belang fan folksûnens groeit yn in wrâld dy't mear ferbûn is en wêrt sykten har rap oer de wrâld ferspriede kinne. De rol fan Nederlân, en dy fan Europa, op it wrâldtoaniel nimt ôf. It machtslykwicht ferskoot nei it Easten, hannelsstreamen feroarje, kontrôle oer gegevens is in nije boarne fan ynkommen en macht oer yndividuën, en gearwurking binnen ynternasjonale organisaasjes steane ûnder druk. Hieltyd mear minsken wolle yn Nederlân wenje, wylst ús romte beheind is. En wy wolle ús wolfeart behâlde, wylst it oantal senioaren yn ús maatskippij tanimt en it is ûndúdlik hoe't wy yn 'e takomst ús jild fertsjinje sille.

Tagelyk leit de wrâld oan ús fuotten. As der ien lân is, yn in Europa mei sterke lidsteaten dat yn dizze iuw in liedende rol spylje kin, dan is dat Nederlân. En as der ien partij is dy't sels yn drege tiiden optimistysk bliuwt oer ús takomst, dan is dat de VVD.

Dat freget nije karren. Ynstee fan 'e rol fan 'e oerheid te ferminderjen, sil de kommende tiid in aktyf en tsjinstbere oerheid nedich wêze om ús te beskermjen en ús ekonomy en maatskippij earlik en sûn te hâlden. Dat betsjut net in gruttere, mar in sterkere oerheid. Wy moatte ûntwikkelings ferwachtsje dy't de wrâld en ús mienskip de kommende desennia signifikant feroarje sille. En tegearre mei gelyk-tinkende lannen sille wy faker en dúdliker foar ússels opkomme moatte. Wy moatte Nederlân tariese op alle feroarings. En leafst op 'e tiid.

Dit freget ferantwurdlikens, ferbining en liederskip. Yn Nederlân, yn Europa en op it wrâldtoaniel. In ferantwurde styl fan politike praktyk past hjir ek by. Inoar net oanfalle, mar kompromissen slúte. Net yngrave yn jo eigen rjocht, mar each hawwe foar inoars soargen en ynteressen. En foaral sjen nei wat wurket. Dêrby stelle wy ússels trije fragen: wêr steane wy foar, hoe bliuwe wy rjochtfeardich en hoe bliuwe wy beskerme? Frijheid, ferantwurdlikens en wjersidichheid binne hjir de liedende wearden.

Wy sjogge dizze wearden net los fan hoe't wy de maatskippij sjogge. En hoewol wy as liberalen soms wifelje om dizze term te brûken, kinne wy it ek fisy neame. Wy leauwe dat as elkenien yn frijheid en feiligens libje kin, moaie dingen ûntstean sille. Dan meitsje wy freonskippen en sjogge wy nei famyljeleden, buorlju en kollega's. Dit binne de minsken - jong en âld - dy't moarns fan 't bêd komme, bydrage en ferantwurdlikens nimme. Sûnder dat in oerheid as religy it mei opdrachten hoecht ôf te twingen.

Dit betsjut dat yn 'e relaasjes tusken yndividuën, oerheden, bedriuwen en lannen der gjin ienrjochtingswei is mei foaral rjochten en gjin plichten of ferantwurdlikheden, of mei allinnich plichten en ferantwurdlikheden sûnder rjochten, kânsen of foardielen tsjinoer steane. Der moat in earlik lykwicht wêze.

Dêrom wolle wy net needsaaklik in grutte oerheid, mar in oerheid dy't leveret en sterk genôch is feilichheid en wissichheid te leverjen. Dan stelle wy ferienings as in politike partij op, kinne wy as senioaren bygelyks in aktive rol yn 'e mienskip ferfoljen bliuwe en trochgean mei frijwilligerswurk, wy begjinne in bedriuw of kinne wy wurk dwaan dat net allinnich jild generearret, mar hat ek sinfol is, tegearre mei noflikke kollega's. Die krêft fan ússels, stipe troch in oerheid dy't feiligens leveret, is it fundamint fan ús mienskip.

Wer steane wy foar?

Frijheid, wolfeart en ynternasjonale gearwurking hawwe derfoar soarge dat oarloggen yn dit part fan 'e wrâld desennia net fochten binne. Mar dy lange perioade fan frijheid en wolfeart hat ús - liberalen ek - ferjitte litten dat der noch genôch is om foar te fjochtsjen. Dat ús fûneminten, ús noarmen en wearden, aktyf ferdigene wurde moatte. Leare wy ús bern allinnich om goed te rekkenjen en de taal te behearskjen, as wolle wy ek dat se earne foar stean? Binne wy it iens wannear't jo Nederlander binne en hokker wearden jo dan ûnderskriuwe moatte? En as jo bepaalde frijheden net oan immen oars ferliene, wêrom soene jo sels dan noch in berop dwaan kinne op dy frijheden?

As mienskip hawwe wy noch gjin dúdlik antwurd op dy fragen. Partlik hat it om dizze reden net mooglik west om in goeie yntegraasje fan alle nijkommers te garandearjen en te foarkommen dat parallelle mienskippen har ûntjouwe nei in pear desennia ûntpylderisering yn ús eigen lân. As wy wolle dat nijkommers har plak fine yn ús mienskip, dan moatte wy harren ek dúdlik meitsje wêrt wy foar steane. Dit freget passende grutskens op ús kultuer en in aktive ferdigening fan ús wearden.

Dit ferget ek in sterke ôfwizing fan elke foarm fan diskriminaasje, dy't spitigernôch te folle minsken rekket dy't

besykje op in positive manier wat fan har libben yn Nederlân te meitsjen. Kleur moat gjin neidiel wêze. Tsjin strafbere diskriminaasje moat strang aksje ynset wurde. Wy biede in harkjend ear as minsken pine ûnderfine as diskriminaasje harren efterút set. Om dan tegearre in ridlike oplossing te berikken. De, troch liberalen oearme, eigen ferantwurdlikens wurdt sa bygelyks net ûnferskilligens. In maatskippij basearre op wjersidigens hat in sterke oerheid nedich dy't noarmen aktyf útdraagt.

Derneist hawwe wy te maklik tocht oer ús grinzen. Wy hawwe de ynterne grinzen fan Europa ôfskaft, sûnder ús Europeeske bûtengrinzen op te tugen en te bewaken. As resultaat hawwe wy no net genôch kontrôle oer wa't ús lân ynkomt. Ek hjir steane wy foar karren. Hoefolle minsken moatte en kinne yn Nederlân wenje? Wa binne wol as net wolkom yn ús maatskippij? En wêr lûke wy de grins?

Ek ús demokrasy en de rjochtssteat binne ta oan fernijing. In sterke oerheid easket ek mear kontrôle op dy oerheid. In sterke oerheid freget ek mear oandacht foar de ymplemintaasje fan belied, om't dat de manier is wêrop de measte boargers en bedriuwen mei de oerheid te krijen hawwe.

Hoe bliuwe wy rjochtfeardich?

Mear as hûndert jier is der fochten foar liberale waarden en idealen. Tink oan fundamentele frijheden lykas frijheid fan mieningsutering en de frijheid fan 'e parse, de rjochtssteat en de frije merke. Mar wy moatte ek yn 'e spiegel doare te sjen. Om't it krekt de wichtichste suksessen binne, dy't ús ek kwetsber makke hawwe. Bedriuwen yn it bûtenlân dy't produsearje tsjin ûngelikense noarmen of saken dogge mei steatshelp, profitearje fan 'e ôfwêzigens fan hannelsbarriêres en bedriigje ús eigen lytse, middelgrutte bedriuwen en grutte bedriuwen. Minskesmokkelers brûke (ferâldere) ynternasjonale ferdraggen lykas de Flechtlingekonvinsje om migranten nei Europa te smokkeljen. En terroristen dy't de Nederlânske maatskippij fersteure wolle, brûke frijheid fan mieningsutering en de rjochtssteat foar harren kweade plannen.

Derneist twinge nije soarten fan ûnrjocht liberalen ta selsrefleksje. Om't it net earlik is as jo as wurknimmer, pensjonaris as middelynkomen al jierren gjin foarútgong makke hawwe, mar minsken oan 'e top fan bedriuwen elk jier in substansjele leanferheging krije. Of as ien meiwurker mei in fêst kontrakt goud hat, wylst in kollega mei in flexkontrakt gjin beskerming of feiligensnet mear hat. En it is net earlik as jo amper de kâns hawwe om in hûs te keapjen op in modaal ynkommen, mar yn 'e tuskentiid nimme jo kosten ta. Want hoewol't Nederlân ien fan 'e moaiste lannen fan 'e wrâld is, moatte wy ek foarkomme dat guon ferskillen yn 'e mienskip sa grut wurde dat hurdwurkjende minsken har doelen sels net mear berikke kinne.

De oerheid sil de rânen fan kapitalisme aktyf byskave moatte om te soargjen dat ús liberale merkeconomy wurket sa't it yn it kapitalisme bedoeld is.

Hoe bliuwe wy beskerme?

De kâns dat jo slachtoffer wurde fan geweld yn Nederlân is relatyf lyts. Mar dy feiligens is net garandearre. Digitale bedrigingen binne minder sichtber, mar se kinne in grut part fan ús mienskip beskeadigje, bygelyks troch netwurken ôf te sluten. Pandemys dy't ûntsteane oan 'e oare kant fan 'e wrâld kinne de mienskip en folkssûnens yn Nederlân fluch fersteure. In stygjende seespegel as gefolch fan klimaatferoaring freget in soad ynset foar wetterfeiligens. Yn stêden freget hjittestres in nije oanpak. En guon bedriuwen en oerheden witte safolle fan minsken dat har macht hast ûnmooglik te stopjen liket. Technology en globalisaasje feroarje ús mienskip en de relaasje tusken lannen, minsken, bedriuwen en oare organisaasjes hiel fluch. Wy kinne en wolle al dizze ûntwikkelings net stopje. Mar wy moatte alles yn ús macht dwaan om ús frijheden te behâlden en it wolwêzen fan 'e Nederlanners te beskermjen. Dat is net mooglik sûnder in sterke oerheid.

Unfeiligens komt net altyd fan bûtenôf. As bygelyks de groep Nederlanners groeit dy't de faksinaasje fan har bern ôfwist, rinne wy it risiko dat sykten, dy't wy in lange tiid kontrolearje koene, weromkomme. En minsken dy't lockdown-feestjes hâlde by in pandemy, riskearje oaren mei in deadlik firus te besmetten. Se bedrige ek ús feiligens. Krekt as minsken dy't opgroeid binne yn Nederlân, mar dy't har keare tsjin de frije mienskip dy't har safolle kânsen jûn hat. Of bedriuwen dy't de loft fersmoargje mei skealike útstjit of har merkemacht misbrûke. Dit freget ek beskerming.

Liberalisme dat wurket foar minsken

Ferboun mei de fraach hoe't wy beskermje bliuwe is wa't wy beskermje moatte. Foar wa't wy opkomme moatte om foar te kommen dat wy fermealle wurde troch in soad feroarings yn ús mienskip. Foar wa't wy opkomme moatte om't te min bard is. Klaas Dijkhoff stelde dizze fraach al yn syn diskusjepapier Liberalisme dat wurket foar minsken (2019). De konklúzje stiet noch hieltyd oerein en wurdt breed droegen binnen ús partij.

Jierrenlang hawwe wy wurke oan it oprjochtsjen fan in wolfeartsteat boud om in feiligensnet te leverjen foar de swaksten. Oan 'e oare kant hawwe de frije merkeconomy en globalisearing it foar in protte mooglik makke in soad rykdom te sammeljen. Mar middeninkomens en lytse en middelgrutte bedriuwen binne efterbleaun, wylst in protte feroaringen dêr plakfine. Wêr't de swakste en leechste ynkommens altyd fertrouwe kinne op foardielen, fûnsen en in feiligensnet, en de sterksten altyd slagje om te kommen om't se ryk genôch binne om te oerlibjen, moatte middenynkommens striden bliuwe. Se komme hieltyd faker yn 'e problemen. Om't der amper regelings binne wêr't se op werom falle en tagelyk hawwe se gjin fermogen mear om yn minne tiden op yn te tarren. En it is krekt dat stigende lêsten, foaral op har lizze.

In stabile mienskip kin net bestean sûnder in sterke middengroep. En in oerheid kin it har net permitearje om de brede middelste groep te negearjen, foaral as it driget dat sy it grutste slachtoffer wurde fan in feroarjende mienskip. Kapitalisme hat soms oanpassing nedich om liberalisme wurkje te litten foar de minsken.

Desennia lang betsjutte ekonomyske groei in better libben foar eltsenien, foaral foar de Nederlânske middenynkommens. Dit waard berikt troch in lykwicht tusken de frijheid fan ûndernimmen, regels ynsteld troch de oerheid as merkemaster en in gefoel fan ferantwurdlikens yn it bedriuwslibben. Dizze wjersidichheid is fanselsprekkend as in ûndernimmer tegearre mei de meiwurkers besiket in goed produkt te leverjen foar tefreden klanten. Dit gefoel fan inoar nedich fan inoar wurdt ek wjerspegele yn wurden lykas "company" en "corporation". Dizze mentaliteit, en de balâns tusken winst meitsje en de mienskip tsjinje, markearren de rappe weropbou fan ús lân. Wylst de measte bedriuwen gelokkich noch hieltyd fia dizze tinkwize wurkje, binne guon misbrûk oan it meitsjen fan dit op betrouen basearre systeem. Se hâlde har wol oan 'e letter fan 'e wet, mar negearje de gedachte derachter. Foar harren draait it om winst op koarte termyn ten koste fan sosjale wearden op lange termyn. Sa sette se konkurrinten, dy't dy wearden wol neistribje, op êfterstân.

Gelokkich sjogge de measte minsken en bedriuwen ek it belang fan in ferantwurde bydrage oan 'e mienskip. Se dogge it goed of binne op it goede spoar. Mar in oantal bedriuwen hawwe bystjoering nedich sadat de frije merke yn 'e goeie rjochting beweecht. Dan is it oan 'e merkemaster om regels te brûken om wjersidigens te werstellen. Om balâns te werstellen tusken koarte en lange termyn, tusken winst en wjersidigens. Want suksesfolle bedriuwen binne ûnmisber foar ús lân. Se fertsjinje it jild wêrmeit wy betelje kinne foar iepenbiere tsjinsten, soarchje foar banen en helpe ek wer oare ûndernimmers as leveransiers as keapers. In bloeiend bedriuwslibben ûnder it waakend each fan in sterke oerheid as merkemaster soarget dus dat wy in nije perioade fan weropbou fan 'e middenklasse ynliede.

Nederlân stiet foar nije, grutte útdagings. Wylst wy de krêft hawwe om de hjoeddeiske koroanakrisis te oerwinnen, sille wy de kommende desennia yn tal fan manieren kwetsber wêze. Dat freget oplossings fan 'e mienskip, mar wis ek fan 'e polityk. Dizze iuw freget der om om âlde dogma's los te litten. En ta mear oerheidsyngrepen dan wy as liberalen wend binne te erkennen. In sterke oerheid moat foaral karren meitsje doare, ek as se dreech binne.

Dit nije ferhaal is ús ferhaal. It is it produkt fan 'e karren dy't makke binne troch de VVD.

Werby't wy fêsthâlde oan trije ankerpunten: dat bystjoeren fan kapitalisme soms nedich is om der foar te soargjen dat liberalisme wurket foar it folk, dat in sterke oerheid nedich is om beskerming te jaan wêr't it nedich is, en dat de útkomsten rjochtfearlich wêze moatte, basearre op frijheid, ferantwurdlikens en wjersidichheid. Yn it belang fan de Nederlanners en har takomst.

Ekonomy en Oerheid

In weromlûkende oerheid is desennia lang it resept west foar in goed ûndernimmersklimaat, ekonomyske groei en stigende wolfeart fan minsken. Dy doelen binne noch hieltyd liedend foar ús, mar wy moatte it resept op in oantal punten kritysk tsjin it ljocht hâlde. De macht fan guon private partijen is lykwols op in oantal punten trochsketten, en guon bedriuwen drage te min by oan 'e mienskip. Demeist wurde ûndernimmers hieltyd faker beynfloede troch ûnearlike konkurrinsje fan bûtenlânske steatsbedriuwen. Dizze konkurrinsje kin liede ta ûnwinsklike strategyske ôfhinklikens, bygelyks as wy in haven privatisearje en in oar lân fia in steatsbedriuw de kontrôle oernimt. Beskerming fan in sûne frije merke easket in sterke oerheid dy't yngrypt as it nedich is en fia ynvestearings en doelbewust belied de ekonomyske groei stimulearret.

Ekonomyske groei is nedich om ús takomstige wolfeart wis te stellen. Gerichte ynvestearings en in goed ynvestearings- en ûndernimmersklimaat binne dêr essinsjeel foar. Soms moat de oerheid in aktive rol nimme. Bygelyks mei ynvestearings fia it nije Groeifûns yn ûndersyk en ynnovaasje rûn keunstmjittige yntelliginsje. Ek goeie ynfrastuktuer en eksellint ûnderwiis binne hjir krúsjaal foar. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ In sterke oerheid dy't soms yngrypt yn 'e ekonomy. Troch dielnames oan strategyske bedriuwen en it beskermjen fan fitale ynfrastuktuer behâldt Nederlân de kontrôle oer wat der bart yn eigen lân en beskermje wy in sûne frije merke, dy't ús safolle wolfeart brocht hat. Dit freget ek om it bestriden fan monopooljes, kartels en it misbrûk fan merkemacht.
- ▶ Doelfêste lêstreduksjes en aktive beskerming foar middenynkommens en lytsere ûndernimmers. Dêrby freegje wy oan gruttere bedriuwen in gruttere bydrage.
- ▶ Oanpak fan ûnearlike konkurrinsje út tredde lannen fia in sterke Europeeske Uny. Sa kinne wy bygelyks bedriuwen dy't ûnrjochtmjittich konkurrearje mei steatsstipe in heffing oplizze, en fia hannelsferdraggen mei tredde lannen ekonomyen earlik en lykweardich foar inoar iepenstelle.
- ▶ Ekonomyske groei ynstee fan besunigings as rûte nei sûne oerheidsfinânsjes. Wy akseptearje tydlik in heger begruttingstekoart om de ekonomy werstelle te litten fan 'e koroanakrisis, en sette yn op ynvestearings dy't ús strukturele fertsjinfermogen fersterke, lykas ûnderwiis, ûndersyk en ynfrastuktuer.

Wurk en Wissichheid

De útgongspunten efter ús sosjale wissichheid stean noch hieltyd oerein, mar de útwurking past net mear by de hjoeddeistige tiid. Wy gean út fan it prinsipe dat elstenien dy't nei it bêste fan har fermogen bydraacht oan 'e mienskip, rekkenje kin op stipe as dingen ferkeard geane, en dan sels besykje om sa gau mooglik wer op eigen fuotten te stean. Eltse wurkende, ûnôfhinklik fan syn as har kontraktfoarm, fertsjinnet in goed feiligensnet tsjin wurkleazens as arbeidsûnfermogen.

Mar de sosjale wissichheid biedt foar in part fan 'e mienskip te min. Dit giet benammen oer minsken yn 'e middengroepen. Sy betelje in substansjeel diel fan 'e preemjes en belestingen, mar profiteare te min fan taslaggen en koartingen. Benammen foar in gesin mei bern wurdt it libben dan al gau hiel djoer. It is dêrom tiid om wjersidichheid te werstellen troch dizze groepen mear profiteare te litten. Ek in part fan 'e selsstannigen komme der bekaaid fanôf. Itselde jildt foar mkb-ers dy't minsken yn tsjinst hawwe wolle. Herfoarmings fan 'e arbeidsmerke binne dus nedich om de arbeidsmerke foar gewoane minsken en it mkb wurkje te litten. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ In sterke oerheid dy't soarget foar in goed funksjonearjend fangnet yn gefal fan ferlies fan ynkommen as arbeidsûnfermogen foar alle arbeiders, ynklusyf selsstannigen sûnder persoanen.
- ▶ Stipe foar wurkende middenynkommens fia betelberder berneopfang en in wurkbonus.
- ▶ Legere lêsten foar lytse ûndernimmers troch in spesifyk op hun rjochte "middenstandskoarting", troch wurkjouwerslêsten te differinsjearren nei de omfang fan it bedriuw, en de meiwurkers harren lean fan it twadde syktejier troch de oerheid betelje te litten.
- ▶ Flexicurity nei it Deenske model, mei in hegere útkearing fuort nei wurkferlies en rjochte op it finen fan nij wurk mei ekstra mooglikheden foar ûnderwiis as training.
- ▶ Oantrekliker meitsjen fan wurk troch ûnder oare in heger minimumlean, fêste kontrakten goedkeaper te meitsjen foar wurkjouwers, en it makliker meitsje om minsken yn tsjinst te nimmen.

Underwiis en Frijheid

Te lang wie minimale stjoering troch de oerheid yn it ûnderwiis de noarm, en wy fûnen dat in seis as sifer wol genôch wie. Yntusken stagnearret kwaliteit yn basis- en fuortset ûnderwiis. Dat is in grut probleem as wy in wolferrend en ynnovatyf lân bliuwe wolle. As wy wolle dat kapitalisme wurket foar de minsken, is it net genôch om ûnearlike hannelspraktiken fan oare lannen as ûnearlike belestingregelingen fan bedriuwen oan te pakken. Wy moatte der ek foar soargje dat minsken de kommende desennia de feardigens hawwe dy't se nedich binne op 'e arbeidsmerke.

Demeist besykje antydemokratyske groepen en ûnfrije lannen in tanimmende rol te krijen yn ús skoallen. Dy binne ekstra kwetsber om't studinten út mear mingde eftergrûnen komme en net altyd de Nederlânske taal en frije wearden fan hûs út mei krije. De frijheid fan ûnderwiis biedt soms spitigernôch in yngong oan kweawollende partijen om fia skoallen yntolerânsje te fersprieden. Allinnich in sterke oerheid kin hjir wjersidigens werstelle. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ Befoardering fan eksellinsje yn it ûnderwiis. Bygelyks troch ûnderwiisinstellings dy't kwalitatyf heechwaardich ûnderwiis oanbiede, mear jild en frijheid te jaan, en troch eksellinte dosinten in heger salaris te bieden.
- ▶ Goed ûnderwiis as noarm, wêrby't de oerheid botter yngripe kin yn min prestearjende ûnderwiisinstellings, as kursussen, mei mar in lyts perspektyf op in baan, beheine.
- ▶ Om bern goed begjinne te litten en ûnderwiisefterstannen foar te kommen, geane bern earder nei skoalle, besykje se faker bernedeiferbliuw en begjinne se earder te learen.
- ▶ Bettere oansluting tusken oplieding en de arbeidsmerk troch leger kolleezjejild yn't heger ûnderwiis en mear jild foar de ynstellings yn it MBO foar kursussen dy't minsken better tariese op sektoaren mei in tekoart oan minsken op 'e arbeidsmerke.
- ▶ Foarkommen fan bûtenlânske haatsaaiers fan misbrûk om ús grûnwettelijke frijheden yn 'e mienskip te ûndermyljen, troch finansiering fan skoallen fanút ûnfrije lannen te ferbieden, gemeenten in rjocht fan ynstimming te jaan by de stifting fan nije skoallen, en ûnderwiisfrijheid yn 'e grûnwet ûndergeskikt te meitsjen oan it diskriminaasjeferbod.

Folkssûnens en Soarch

De wrâldwide fersprieding fan it koroanafirus foarmet in oant no ta ûnbekende bedriging foar de Nederlânske folkssûnens. It toant ek de kwetsberens fan in soarchstelsel dat primêr ynriichte is om ûnder normale omstannichheden de bêste soarch foar de bêste priis te bieden. Wy moatte trochglean om ús soarch skokbestindiger te meitsjen foar hommelse sûnenskrisissen. Dat freget ynvestearings yn fleksibele kapasiteit op de intensive care, genôch soarchpersoneel en materialen. Yn gearwurking mei oare Europeeske lannen wolle wy ús ôfhinklikens fan Aziatyske leveransiers ek ferminderje.

Op temyn sil de sûnenssoarch yn Nederlân te meitsjen krije mei oare útdagings, ûnder mear troch de fergrizing. Ek dan wolle wy de best mooglike soarch bieden bliuwe. Dit is de lêste jierren suksesfol slagge, want de Nederlânske sûnenssoarch is fan in heech nivo. Liberale maatregels fan 'e lêste fyftich jier hawwe hjir oan bydroegen. De kwaliteit fan 'e soarch is flink ferbettere. Dat betsjut net dat der gjin problemen binne. Konkurrinsje tusken oanbieders kin 'e soarch ferbetterje, mar merkewurking moat gjin doel op himsels wêze. Goeie en leafdefolle soarch wêrt de pasjint sintraal stiet, dat is it doel. De sûnens fan ús dierberen komt op it earste plak. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ Problemen oanpakke as gefolch fan oermjittige merkewurking en burokrasy, lykas ferhege druk fan regeljouwing en registraasjes.
- ▶ Soarch betelber hâlde troch, ûnwittenskiplike as ineffektive behannelingen net te fergoedzjen. Wy befrieze it eigen risiko en sjogge nei in alternative foarm fan eigen betellingen.
- ▶ In robúster soarchstelsel om sûnenskrisissen de baas te wurden, werby't wy ynvestearje yn fleksibele reservekapasiteit, reservefoarrieden, koördinaasjepunten foar ferdieling fan pasjinten en hulpmiddels, en eltse fiif jier in krisisoefening.

- ▶ Beskerming fan kwetsbere groepen, troch faksinaasje de noarm te meitsjen. Bernesoarchsintra krije de plicht om net faksinearde bern te wegerjen as der, fanwegen ûnfoldwaande faksinaasjedekking, útbrekken driigje.
- ▶ Mear wurkplesier foar soarchwurkers, troch harren mear sizzenskip te jaan. Bygelyks fia in plak foar ferpleechkundigen yn it bestjoer fan ynstellings.

Ynternasjonale polityk

Lange tiid dominearre it begryp dat frijhannel lannen feroaret yn liberale demokratyske merke-ekonomyen. Mar autoritêre lannen lykas Ruslân, Turkije en Sina brûke mear wolfeart om militêre aventoeren oan te gean, en triuwe ús ûndernimmers út 'e merke mei steatshelp. Undertusken helpe de Feriende Steaten Europeeske lannen net mear by eltse bedriging.

Wy moatte dus opnij ynternasjonale polityk besjen om ús nasjonale belangen te ferdigenjen. Demeist kinne wy hannels- en machtpolityk net fan inoar skiede, en nimt it belang fan 'e Europeeske Uny ta. Ynvestearje yn definsje is needsakelik, mar net genôch. Strieljagers biede gjin beskerming as lannen migraasjestreamen op ús ôf stjoere, bedriuwsgheimen stelle, as de levering fan enerzjy as strategysk guod ôfknipe. Nederlân, moat tegearre mei bûnsgenoaten, mear middels beskikke om ús wize fan libjen te beskermjen. Dêrom rjochtsje wy ús op de folgjende prioriteiten:

- ▶ Fersterking fan de striidsmacht mei in substansjele budzjetferheging en ynvestearings yn mooglikheden wêryn't Nederlân sterk is. Op dizze manier drage wy by oan in sterke Europeeske pylder binnen de NAVO.
- ▶ In gruttere rol foar de Europeeske Uny om inoar feilich te hâlden. Allinnich troch gearwurking kinne wy migraasjestreamen beheine, stopje mei ûnearlike Sineeske konkurrinsje en ekonomyske spionaaasje, of kweawollende lannen troch sanksjes sear dwaan.
- ▶ Strategysk ûnôfhinklikens fan Europa. Foar de tafier fan krúsjaal guod as grûnstoffen, Nederlân en Europa moate net alhiel ôfhinklik fan ien oare krêftsblok, sels as dat guod as dy grûnstoffen dertroch djoerder wurde.
- ▶ In frije merk basearre op wjersidichheid. Bedriuwen fan bûten de EU kinne hjir allinnich ûnbehindere saken dwaan as ús bedriuwen dat ek dwaan kinne yn harren lân. Hannelsferdraggen binne de ideale manier om earlike ôfspraken te meitsjen en foar te kommen dat Sina wrâldwiid de standert stelt.
- ▶ Doelfêste besteging fan helpfûnsen fia de nije organisaasje NLAIID om betingsten op te lizzen oan ûntfangers, lykas it weromnimmen fan eigen steatsboargers dy't gjin rjocht op ferbliuw hawwe yn Europa.

Mygraasje en Yntegraasje

Doe't Nederlân 70 jier lyn it UN-flechtlingeferdrach tekene, wie it in earlike oplossing foar de opfang fan minsken dy't troch oarloegen út har eigen regio ferdreaun waarden. Mar it rjocht op asyl, op in tydlike feilige opfang, is feroare yn in mooglikheid foar permaninte bewenning yn it lân fan foarkar. Dêrby ûntsteane der alle soarten fan misstanden. Smokkelders fertsjinje in soad jild oan kwetsbere minsken, NGO's stimulearje libbensgefaarlike oertochten, kânsleaze asylsikers bliuwe faak yllegaal hingjen nei in ôfwizing, en guon lannen pakke de mooglikheid om migraasjestreamen as polityk drukmiddel te brûken.

Foar flechtlingen dy't wol yn Nederlân bliuwe meie, hawwe wy yntegraasje te lang sjoen as de eigen ferantwurdlikens fan 'e migrant. Mar in protte nijkommers binne net direkt selsstânich, en parallele mienskippen binne ûntstien. De oerheid moat dêrom selektiver wêze yn wa't se binnenlit, moat yntegraasje in

mear ferplicht karakter jaan, en ynindividuën dy't frijheid sykje aktyf beskermje foar repressive groepsdruk. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ In Europeesk bûtengrinzenbelied foar eksterne grinzen dat foarkomt dat migranten sels trochreizgje en, as it nedich is, se fan sletten opfangfoarsjennings by de grins weromstjoere nei feilige lannen.
- ▶ Europeeske migraasjeôfspraken mei feilige tredde lannen yn 'e regio, mei ûntwikkelingsjild, hannelsfoardielen en fisa as drukmiddel en beanning om regionale ûntfangst en weropname fan harren boargers te regeljen.
- ▶ Krisismaatregels tariese, lykas in mini-Schengen of skorsing fan it rjocht op asyl yn Nederlân.
- ▶ Strafferstelling fan ylleaal ferbliuw as it fasilitearjen dêrfan, en it fan it opheljen fan migranten troch NGO's.
- ▶ Minder frijbluwendheid by yntegraasje, want opfang yn Nederlân is gjin rjocht, mar in geunst. Statushâlders wenje earst op in spesjale yntegraasjelokaasje, en komme allinnich yn oanmerking foar sosjale húsfêsting as se genôch ynboargere binne. Ynboargere statushâlders dy't har eigen ynkommen fertsjinje, krije earder in permaninte ferbliuwsfergunning.
- ▶ Tsjingean fan segregaasje en religieuze ûnderdrukking troch bygelyks gesichtsbedekkende klean yn iepenbiere romten te ferbieden, fersterke gebedsopropen te beheinen en finansiering út ûnfrije lannen lestiger te meitsjen.

Feiligens

Lange tiid joegen sakjende misdiedsifers de yndruk dat it mei de feiligens yn Nederlân goed gie. En dat is ek op in soad punten it gefal. It oantal slachtoffers fan moard, oare geweldsmisdriuwen, ferkearsmisdieden en fermogensdelikten nimt ôf. Dochs binne der serieuze ûntwikkelings dy't wy omdraaie moatte. Terreur en radikalisaasje binne in kontinue bedriging. Organisearre drugskriminaliteit is útgroeid ta in echte poldermaffia dy't ús rjochtssteat bedriget en lit sjen dat der gjin plak mear is foar in healbakken hâlding fan gedôge.

Demeist groeit de digitale driging. It giet sawol oer "normale" kriminaliteit misdied lykas stellerij fia digitaal bankieren, as om hieltyd agressiver optreden troch lannen lykas Ruslân en Sina. Sy besykje minsken te yntimidearen, it publyk debat beynfloedzje, of tagong te krijen ta datasintra en ynfrastuktuer. Wy moatte dêrom goed sjen oft de plysje en de justysje ekstra foech nedich binne om ús feilich te hâlden. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ It fertsjinmodel fan drugskriminelen ôfbrekke en ûndermyning hurder en kreativer oanpakke, werby't de effekten fan drugsgebrûk op de folkssûnens en de kriminaliteit liedend binne.
- ▶ In hurde striid tsjin radikalisaasje en terreur, wêr't wy ree binne de frijheid fan mieningsútering fan haatpredikers as de frijheid fan religy fan ûndermynende genoatskippen te beheinen. Jihadgongers mei allinnich de Nederlânske nasjonaliteit wolle wy, as it nedich is, steateleas meitsje, om foar te kommen dat se weromkomme. Syriëgongers berjochtsje wy dêr, ek as dat eins yn striid is mei it folkerjocht.
- ▶ Mear oandacht binnen it strafjocht foar wat rjochtfearnich is foar de mienskip as gehiel. Dielders fan geweld tsjin minsken dy't in publike taak útfiere, krije altyd in finzenisstraf.
- ▶ Minimale straffen foar organisearre kriminaliteit en terroristyske misdriuwen. Der komt in spesjaal rezjym yn 'e finzenis foar grutte drugskriminelen.
- ▶ Ynvestearje yn 'e Nasjonale Plysje en digitale feiligens, ynklusyf yn middels om werom te slaan nei ûnfreonlike aksjes fan oare lannen.

Klimaat & Doursumens

De klimaatdiskusje is de lêste desennia ûnnedich polarisearre. Untkenneren stutsen de kop yn it sân troch de wittenskip te befreegjen as mei 'alternative feiten' te kommen, en drammers misbrûkten klimaatbelied as in ideologysk ynstrumint om minsken te betutteljen en in oare libbensstyl op te lizzen. Te lang binne grien en groei sjoen as tsjinstellingen, ek troch liberalen. Dit is lykwols in falske tsjinstregeling. Goed klimaatbelied kin ús duorsumer, wolferrender en minder ôfhinklik meitsje fan ûnfrije lannen.

Oanpassing oan in duorsume ekonomy freget wol om ferstannich belied. It moat betelber bliuwe foar gewoane gesinnen en ûndernimmers, en der moat altyd elektrisiteit wêze. It is net ferstannich foar Nederlân om op ússels hege ambysjes te stellen. Dan riskearje wy ús ûndernimmers te beneidielen yn ferliking mei buurlannen en banen te ferliezen. Mar wy kinne ek net fuortrinne fan ferduorsuming. Oars reitsje ús ynnovative bedriuwen en ûndersyksynstellings efterop mei wichtige technologyen fan 'e takomst. Dat kostet op lange termyn ek banen en wolfeart en is ek min foar it klimaat. Grien en groei moatte hân yn hân gear. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ Pragmatyske oplossingen om de útstjit fan broeikasgassen te ferminderjen, ekonomysk te groeien en jo libben safolle mooglik te libjen as jo wolle. Klimaatbelied is gjin ideology.
- ▶ Keamsintrales yn Nederlân. Sûnder dizze CO2-neutrale foarm fan enerzjy kinne klimaatdoelen net berikt wurde. Wy bouwe keamsintrales út it Groeifonds, sette ús yn foar it oanwizen fan keamenerzjy as in duorsume enerzjyboarne yn Europa, en hâlde Borssele langer iepen.
- ▶ Legere belestingen op 'e enerzjyrekken foar húshâldens en lytsferbrûkers, en hegere betellingen troch fersmoargjende yndustryen.
- ▶ Ferduorsuming fan it eigen hûs fiskaal ôfûkber meitsje foar it eigenwenningforfait.
- ▶ Neilibjen fan nasjonale en ynternasjonale klimaatôfspraken. As wy nasjonale doelstellingen ek berikke mei betelberder as tûker techniken, kinne wy ôfwike fan ôfspraken en termynen.

Wenjen en Ferfier

In eigen hûs en auto mei de mooglikheid om fluch jo bestimming te berikken binne foar in soad minsken it toanbyld fan ûnôfhinklikens, frijheid en wolfeart. Liberalen hawwe mei súkses fochten om dit tagonklik te meitsjen foar elstenien. Mar de berikte suksessen fan de ôfrûne desennia driigje ferlern te gear. Huzepriizen en hierpriizen stige troch in tekoart oan húsfêsting, en wegen en iepenbier ferfier wurde hieltyd fuller.

Dit freget yntervinsje troch de oerheid. Dy moat fêste ôfspraken meitsje mei gemeenten oer hoefolle huzen de kommende jierren boud wurde, en as it nedich is sels bouplakken oanwize. De aksje fan in sterke oerheid is ek nedich om te soargjen dat minsken normale reistiden hawwe tusken wurk en hûs as de dyk en yn 'e trein hieltyd drokker binne. Oare parten fan it lân binne minder drok, mar hawwe like goed in sterke oerheid nedich. Bygelyks om de gefolgen fan krimp op te fangen. Tagelyk is der in soad ynnovaasje en wurkgelegenheid yn regionale klusters fan bedriuwen, en om ek te eksportearjen binne dêr ek bettere ferbiningen nedich. It potinsjeel fan gearwurking en ynfrastuktuer oer de grins foar de grinsregio's is noch ûnfoldwaande benut. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ Betelbere hûzen. De eigen wenning mei gjin molkko wurde troch hege belestingen. Hieren moatte omleech troch mear aanbod, en de oerheid stimulearret trochstreaming yn 'e sosjale hier.
- ▶ Stimulearing fan wenningbou fia in nasjonaal boufûns, in belesting op ûnbrûkte bougrûn, en ekstra jild foar gemeenten dy't in soad bouwe.
- ▶ Mear regy troch de nasjonale oerheid by in earlike ferdieling fan krapte romte tusken húsfêsting, wegenbou en lânbou. Alle sektoaren fertsjinje romte om te ûntwikkeljen.
- ▶ Ekstra ynvestearings yn auto-, spoar-, wetterwegen en fytsrûtes, mei foarrang foar de grutste berikberensknelpunten yn it lân. Alternativen, lykas oare wurk- en skoaltiden, komme ek te praet.
- ▶ Gjinn hegere lêsten foar automobilisten. Utstjiftfrije auto's sille bydrage basearre op it oantal riden kilometers foar ûnderhâld en oanlis fan wegen.

Lânbou & Natoer

De Nederlânske lân- en túnbou is in sektor fan wrâldklasse. Boeren, túnders, fiskers en ûndersikers soargje derfoar dat wy ús gjin soargen hoege te meitsjen oer gebrek oan iten, wylst se tagelyk har produkten en ynnovaasjes oer de hiule wrâld eksportearje. Dêrby helpt it ek dat de Europeeske Uny soarget foar in grutte en stabile ôfsetmerke. Dit is fan grut belang foar Nederlân. Wy kinne net sûnder in betroubere foedselfoarsjenning. Nederlân en Europa moatte strategysk autonoom bliuwe en net ôfhinklik reitsje fan ymport út 'e rest fan 'e wrâld.

Tagelyk rinne wy tsjin grinzen oan. It is net mooglik dat alle sektoaren yn Nederlân ûneinich groeie. Romte is beheind en groei kin botse mei oare belangen, sa as bygelyks it behâld fan natuerreservaten. Dat betsjut net dat de natuer automatysk foar alles giet. Mar guon natuergebieten binne beskerme en moatte wy yn goeie steat hâlde.

De oplossing leit net yn boeren simpelwei as fersmoargers fuort te setten. De boeren binne net in diel fan it probleem, mar part fan 'e oplossing. Wy moatte folslein ynsette op ynnovaasje, sadat der romte is foar boeren om te ûndernimmen en yn 'e tuskentiid ferminderje wy de útstjit fan fersmoargjende stoffen. Dan leveret de boer deselde weardefolle bydrage oan ús iten en ús ekonomy, mar mei minder neidielen foar natuer, minsken en it miljeu. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ Romte en stipe foar boeren om te ynnovearjen, sadat dizze warbere ûndernimmers kieze kinne foar ûndernimmerskip mei lege emisjes, oerstappe op oare foarmen fan lânbou, as stopje as se dat sels wolle.
- ▶ Natuerbeskerming binnen de oerwagings oer it gebrûk fan 'e krapte romte yn Nederlân, wêr't it soms nedich is om natuergebieten by inoar te dwaan as opnij yn te dielen.
- ▶ Dúdlike en berikbere doelen foar boeren, lykas it ferminderjen fan skealike emisje. Wy skriuwe gjin middels foar, lykas legere bistoantallen of ferplicht greidzjen, mar it doel.
- ▶ Bistemisbrûkers krije in lokaasjeferbod foar plakken wêr't bisten hâlden as ferkocht wurde, en residivisten meie de rest fan harren libben gjin bisten wer hâlde.

Oerheid & Demokrasy

Liberales prinsipes hawwe al mear as 150 jier holpen om fan Nederlân in prachtich en goed bestjoerd lân te meitsjen. Wy moatte ús demokratiske rjochtssteat koesterje. Eltsenien yn ús lân hat gelikense rjochten en kin nei in ûnôfhinklike rjochter stappe. Oerlis yn 'e polder duorret bytiden efkes, mar foarkomt grutte groepen ûntefreden minsken efterôf. Wol hat ús demokratiske systeem hieltyd ûnderhâld nedich om te soargjen dat minsken, troch ferkiezings, kontrôle oer harren libben hâlde. It is de taak fan it regear en it parlemint om wetten te meitsjen en de belangen fan alle Nederlanners te fertsjinwurdigjen. Dit kin ûnder druk komme te stean, om't de wet yn bepaalde gefallen de rjochter net tastiet te kontrolearjen oft in belangegroep eins út namme fan ús allegearre prosedearret, lykas men seit te dwaan. De rjochter moat altyd it lêste wurd hawwe yn yndividuële rjochtsaken, en nimt dêrby de grinzen fan syn rjochtsfoarmjende taak.

Ek op oare gebieten driget dat te nimmen besluten har werom te lûken fan demokratiske kontrôle. Kompjûtermodellen en in soad data soargje dat guon besluten naam wurde, dy't fiergeande en soms lestige gefolgen hawwe kinne, foar sawol yndividuën as groepen minsken. Om hjir genôch tafersjoch op te garandearjen is in sterke oerheid nedich. In sterke oerheid freget wol om genôch kontrôle op dy oerheid. Dit binne ús prioriteiten:

- ▶ De mooglikheid om in fêstrûne gemeenteried fia tuskentiidse ferkiezings te ferfangen.
- ▶ Mear aktive aksje fan 'e oerheid tsjin diskriminaasje en ûnearlike behanneling, ûnder oaren troch mear kontrôle oer de kompjûtermodellen dy't bedriuwen en oerheden brûke om bygelyks fersekeringspreemjes fêst te stellen as mooglike fraudeurs op te spoaren.
- ▶ In jierlikse swiere krisoefening troch it kabinet, mei dielnimming fan 'e befolking om it oare jier. De feiligensregio's wurde dêrby ek belutsen.